

Banatu-i fruntea, dar Bihoru-i mintea!

Despre marea nostalgie a Banatului în Țara Beiușului

„Cu pământul Banatului poți să îngrași pământul Sebișului!”, îi auzeam adesea în copilărie pe țărani din satul meu, duși la muncile agricole pe acest tărâm care nouă, copiilor, ni se părea de-a dreptul magic: Banatul, Banatul...

La întoarcerea lor, toamna târziu, când se întorceau cu răsplata muncii lor de peste primăvară și vară, consătenii mei povesteau uimiți despre o altă lume, o lume a belșugului, a ordinii, a seriozității, unde neamțul gazdă era în primele rânduri la munca ogoarelor mănoase pentru a da exemplu chiar prin el însuși. Iar la masă, luată în comun, trudită veniți din Țara Beiușului, neamțul le spunea: *Puneți-vă și de șapte ori în blid, numai să nu lăsați resturi de mâncare!* Iar tatăl meu îi scria mamei scrisori care începeau cu invariabilul: *Meine Liebe!* (Dragostea mea, în limba germană), cuvinte care uluiau întreaga comunitate din sat... Dar cu ajutorul limbii germane învățate la *Liebling* și *Ortișoara*, tata și-a salvat viața, atunci când a fost rănit grav în Crimeea de către trăgătorii ruși și când l-a rugat pe medicul neamț din comisia medicală să nu îi taie picioarele mai jos de genunchi, ci să-l trimită acolo unde sunt trimiși și răniții germani. Medicul neamț a notat numele tatei în carnețelul său, a doua zi, doi brancardieri l-au suit pe tata în trenul spre Germania. Și tata s-a vindecat aproape miraculos acolo, în Germania... Iată, ce bine e să știi o limbă străină... *Eine Fremdsprache ist eine Waffe in Kampf des Lebens* (O limbă străină este o armă în lupta vieții) (Karl Marx). În amintirea acestui episod, am scris Sonetele germane, cu ocazia unei călătorii în jurul lacului Konstanz (Bodensee)...

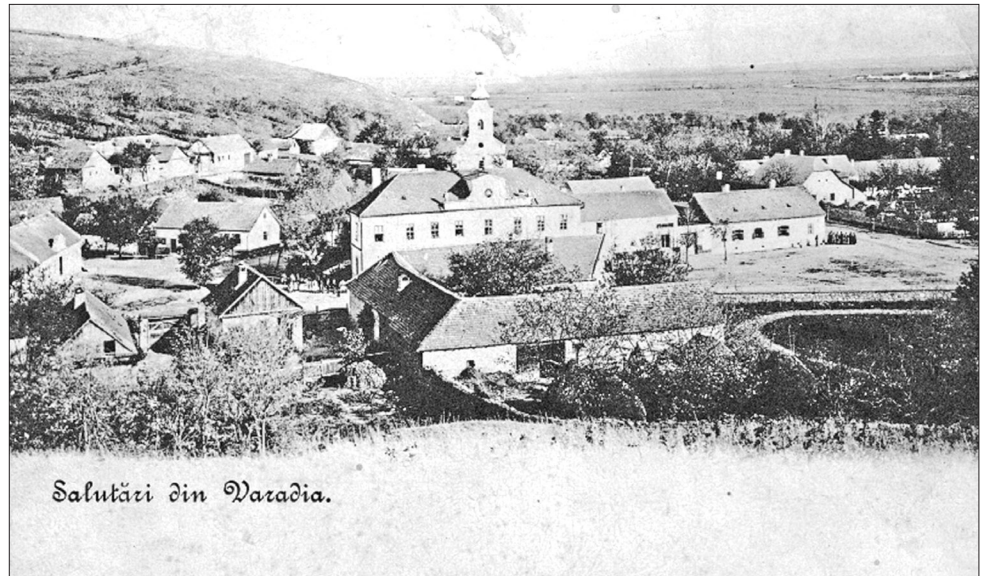
Era un semn de vrednicie și de curaj să te încumeți din satul tău spre Banatul îndepărtat și magic. Dar, după cum se spune că patul săracului este prolific și cum adesea familiile românilor din Țara Beiușului erau numeroase, tinerii se avântau înainte de efectuarea serviciului militar, dar și imediat după ce se lăsau la vatră, spre această mănoasă Mesopotamie contemporană, brăzdată nu de biblicele fluvii Tigru și Eufrat, ci de râurile Timiș și canalul Bega, cel săpat în mlaștină prin truda a mai multor rânduri de coloniști. Acest tărâm i-a atras mereu ca un magnet pe români bihoreni, în special, pe cei din Țara Beiușului. Banatul are și o configurație aparte, de patruleter înconjurat la nord de Mureș, la sud de Dunăre, la vest de Tisa și la est de șiragul de munți Poiana Ruscăi și Retezat. Banatul istoric are o suprafață mai mare, o arie comparabilă cu cea a Belgiei, de aproape 30.000 kmp, suprafața lui fiind împărțită între România (2/3), Serbia (aproape 1/3) și Ungaria (284 kmp). Din pașalâc turcesc (după 1552), Banatul devine, după cucerirea austriacă, înfăptuită de celebrul Eugen de Savoia de după 1716, o adevărată *Țară de Coroană*, o provincie valoroasă, cu potențial deosebit agricol, dar și strategic și care depindea direct de Viena și care i-a atras nu numai pe germani și pe români, ci și pe sârbi, maghiari, slovaci, croați, bulgari, ucraineni, italieni,

polonezi, cehi, greci, armeni, francezi, ruși, arabi, evrei, bulgari, țigani, populația fiind împărțită în mai multe confesiuni religioase și anume ortodoxă, romano-catolică, greco-catolică, luteran-evangelică, reformat-calvinistă, iudaică, neo-protestantă (mai ales prin emigranții români care s-au întors din America), islamică, cu peste 20 de limbi vorbite, perpetuând peste vreme și vremuri tulburi mitul unui paradis interetnic de toleranță, înțelegere, bună conviețuire, îngăduință. Ne vorbește despre asta și Ioan Slavici, care arată cum copiii erau învățați de mici să spună nu numai *Bună ziua*, ci și *Guten Tag* și *Jo napot!*

Primilor - moartea, secunzilor - foamea, terților - pâinea!

Dar Banatul mănos de azi, de roadele căruia se bucură azi o populație numeroasă și foarte diferită, a fost ridicat printr-o muncă titanică a mai multor serii de coloniști, în principal germani. Tatăl meu îmi povestea despre maxima care circula pe atunci în Banat și care cred că este auzită și acum: *Dem ersten-der Tod, dem zweiten-die Not, den dritten-das Brot!*, adică primei generații de coloniști care au lucrat la desecarea mlaștinilor, moartea, celei de-a doua generații, foamea și abia celei de-a treia generații - pâinea. Din păcate, azi Banatul a rămas văduvit de șvabii care au contribuit la bunăstarea acestei provincii. O bună parte a emigrat cu știința autorităților comuniste și în baza unui acord secret cu guvernul RFG și în schimbul unei despăgubiri bănești pe persoană în funcție de nivel de pregătire. După 1990, au emigrat aproape toți. Într-o scrisoare trimisă subsemnatului de învățătorul Suck Wendelin din satul Sânpetru German, acesta mi-a mărturisit că se desparte cu inima grea de satul unde a instruit atâtea generații de tineri șvabi. Iar fiul său, colegul meu de facultate, juristul Suck Werner, născut în Sânpetru German, îmi spunea acum mai mulți ani cum întreaga lui generație de liceu din Arad s-a întâlnit nu în România, ci în Germania! Cât despre persecuțiile etniei germane din Banat ne-a povestit Herta Muller, scriitoarea bănățeană, distinsă cu Premiul Nobel pentru literatură în anul 2009, pentru „densitatea poeziei și sinceritatea prozei cu care a descris plastic universul dezrădăcinaților”, fiind a douăsprezecea femeie care primește acest prestigios premiu... Iată că premiul literar atât de râvnit a fost decernat unei conașionale dintr-un areal mitic din care a izbucnit Revoluția română care a pus capăt dictaturii regimului Ceaușescu. Un caz oarecum similar cu acordarea Premiului Nobel pentru prozatorul sovietic Boris Pasternak pentru *Doctor Jivago*... Doi autori care au adus în fața opiniei publice mondiale tablourile represiunii regimurilor totalitare comuniste și care au fost răsplățiți în acest fel de Occident...

De dictatura comunistă, spre a scăpa de marasmul muncii de la CAP-ul din satele sărace, pentru a începe o viață nouă în alt tărâm, din fiecare sat din depresiunea Beiușului s-au îndreptat spre câmpia Ba-

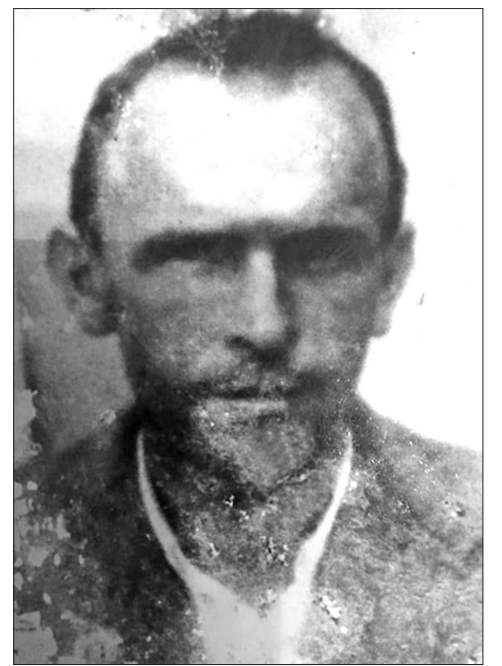

Salutări din Varadia.

natului nenumărați bihoreni. De pildă, din satul meu au plecat spre Banat, începând cu susanii spre josani, cel puțin următorii consăteni: Balaci Vasile, chiar din capătul satului, apoi Fiter Teodor, Fiter Gheorghe, Balaci Gheorghe, Peti Eugen, Popa Bujor, Popa Rodica, Guler Octavian, Gârba Floare, Măduța Traian, Lucuța Viorica, Cloanda Petru, apoi din satul Poieni de Jos, unchiul meu, Avrămuț Anton. Și cred că situația din satul meu s-a repetat aproape în fiecare sat... George Bogza pomenea în scrierile lui cum guvernul comunist a strămutat sute de familii de moși în câmpia Banatului... Din aceștia, mulți s-au reîntors la sărăcia lor de altădată, aceștia neputând suferi căldurile câmpiei, apa proastă și aerul înădușit... Au preferat să facă drumul îndărăt să respire aerul curat și tare al Muntelui și să bea apa de izvor proaspătă...

De douăzeci și cinci de ani, tot împreună...

Spre deosebire de moșii pomeniți de George Bogza, moșii crișeni din Țara Beiușului și, în general, beiușenii s-au adaptat mai bine noilor condiții de viață din câmpia Banatului. Poate au fost și excepții pe care noi nu le cunoaștem... Dar ce știm deocamdată este faptul extraordinar că, de un sfert de veac, beiușenii instruiți la Colegiul Național Samuil Vulcan din Beiuș organizează una dintre cele mai interesante manifestări anuale de suflet din capitala Banatului: Balul Beiușenilor, devenit, prin extensie firească, Balul bihorenilor. Dacă la întemeierea Americii a stat la bază principiul WASP (White-Anglo-Saxon-Protestant), la constituirea consiliului de inițiativă au contat mai întâi apartenența la pitorescul spațiu al Țării Beiușului și instruirea academică, întemeietorii fiind absolvenți ai fostului liceu de cultură generală din Beiuș și apoi ai unei instituții de învățământ superior, cel mai adesea din Timișoara. Apoi Clubul Select s-a lărgit la presiunea și dorința altor bihoreni de a intra în această confrerie bazată pe sentimentul de apartenență la un spațiu comun și atât de drag. Printre întemeietorii îi putem aminti pe ilustrul acad. Ioan Anton, președinte de onoare, prof. Frențiu Print Iosif, președinte executiv, ec. Ciupercea Ramona - secretar, avocat Dumitru Gant - vicepreședinte, colonel Ioan Crăciun - vicepreședinte, economist Ștefan Tarjoc - responsabil financiar și secretar

Moise Balaci, rănit grav în Crimeea

literar, prof. univ. emerit dr. ing. Man Teodor Eugen, originar din Finiș - membru, prof. Dale Tănase, membru, ing. Vidican Petru, preot Borza Stelian, dr. Ivan Vasile, colonel Balint Gheorghe. Inițiativa a pornit, de fapt, în nuce, chiar în romanticul burg al Bișului, prin înființarea Fundației culturale Samuil Vulcan în 28 aprilie 1994, în sediul Colegiului Național întemeiat în 1828 de vlădica Samuil Vulcan pentru instruirea românilor din acea periferie muntoasă (*illa peripheria montosa*) a Beiușului. În 27 noiembrie 1994 la Timișoara s-a înființat filiala din capitala Banatului a Fundației culturale Samuil Vulcan cu scopul ajutoării elevilor sărăcuțoși, dar în nevoie, din Beiuș și Ștei. Primul bal de caritate al vulcaniștilor beiușeni a avut loc în 27 decembrie 1995. Apoi, din 1996 și până acum, la *Balul vulcaniștilor*, preschimbând în chip firesc și salutar în *Balul bihorenilor*, au participat între 200 și până la 867 de persoane, dar cel mai adesea au participat între 450 și 600 de bihoreni și invitații speciali ai acestora. Au onorat Balul bihorenilor acad. Ioan Anton, rabinul Ernest Neuman, acad. Mircea Malița, acad. Marius Sala, născuți în Țara Beiușului sau puternic legați de acest areal geografic, prof. univ. Valeriu Tabără, deputați și senatori, prefecți ai județului Timiș, primari ai Timișoarei, ai municipiului Beiuș, ai mai multor localități beiușene, rectori ai universităților timișorene. (Va urma)

■ Pașcu BALACI